

Ett svenskt fartygsöde under andra världskriget

– s/s *Liguria*

Sjökapten Anders Eriksson

Ångfartyget *Liguria*, Rederi AB Svenska Lloyd, sänktes den 29 mars 1941 i Nordatlanten. Fartyget var byggt 1914 och var på 3 265 dwt. Fartyget avgick från Dunston (på södra stranden av floden Tyne) i England fredagen den 21 mars klockan 08:30 med last av 2 600 ton kol som var destinerat till Las Palmas. Fartyget skulle först ingå i en kustkonvoj för att sedan ansluta sig till en Atlantkonvoj. Besättningen bestod av 26 man, befälhavare ombord var sjökaptan Gustav Adolf Melander.

Efter fem dygn i livbåt och livflotte räddades de överlevande av den engelska ångaren *Athenic* som dagen därpå också sänktes. Följande dag hittades de skeppsbrutna från de båda fartygen av fregatten HMS *Arbutus* och kunde föras in till Liverpool.

Berättelsen har i stora drag sammanställts av uppgifter från befälhavaren på *Liguria*. Vidare har uppgifter lämnats av lättmatros Jönsson och utsagor lämnade av andrestyrman Magnusson och telegrafist Nygren har hämtats från sjöförklaringen som hölls i Liverpool. Berättelsen har också kompletterats med information om *Liguria* och det engelska fartyget *Athenic*.

Konvojen formeras

Klockan 10:00 på avgångsdagen den 21 mars förtöjdes *Liguria* vid bojar i mynningen av floden Tyne i väntan på den kustkonvoj hon skulle ingå i. Klockan 15:00 lämnade hon bojarna och klockan 17:00 anslöt hon till den nordgående kustkonvojen.

Fartyget ingick nu i en kustkonvoj som samlade upp fartyg från olika hamnar längs kusten för vidarebefordran till en Atlantkonvoj. Lördagen den 22 mars klockan 11:00 anlände fartygen till Methils redd och ankrade. De skulle därifrån ansluta till en större konvoj följande dag. Nästföljande dag den 23 mars klockan 10:30 lättades ankar och resan fortsatte. Den 25 mars klockan 09:00 ankrade fartyget, nu på reddan i Loch Eve, en liten plats ca 40 Nm syd om Cape Wrath. Där gick befälhavaren i land för konferens med kommandören för den Atlantkonvoj fartyget nu skulle ingå i.

Nästa dag, den 26 mars klockan 16:00, lättades ankar och resan fortsatte tillsammans med ett stort antal andra fartyg. De ingick nu i Atlantkonvojen OB-302 bestående av 31 handelsfartyg. Eskorten var fyra jagare samt två korvetter. Resan fortsatte norr om Hebriderna och konvojen styrde sedan så att de höll sig på ca Latitud N 60°. Ingenting anmärkningsvärt inträffade de två första dagarna förutom att engelskt spaningsflyg kretsade runt konvojen.

S/s Liguria. Foto från Digitalt museum.

På lördagen den 29 mars klockan 08 på morgonen signalerade ledarfartyget att konvojen skulle skingras och varje fartyg för sig skulle styra efter tidigare erhållna order. Detta på grund av att konvojen blivit anfallen av ubåtar. Förmodligen ansågs ubåtsfaran så hög att det var säkrare att skingra konvojen. Fartyget befann sig då på Lat N 60° 20' och Long W 23° 50'.

Vid avgången från sista hamn hade varje befälhavare i konvojen erhållit hemliga instruktionsbrev som endast fick öppnas om konvojen av någon anledning blev upplöst eller om något fartyg blev efter. Dessa instruktioner skulle följas eftersom det på de routernas som fanns upplagda företogs spanings- och patrullverksamhet av de allierade.

Liguria torpederas

Efter konvojens upplösning styrde nu *Liguria* en VSV kurs enligt dessa instruktioner och efter några timmar hade man tappat kontakt med de andra fartygen. Klockan 18:15 på eftermiddagen samma dag, på Lat N 59° och Long W 27°30', träffades fartyget utan någon föregående varning av en torped som tog på babords sida vid 3:ans lastrum. Träluckor, skärstockar och även en del av salongshuset, de två bryggorna och närliggande däckshus flög i luften. Fartygets förstestyrman som befann sig på toppbryggan som utkik kastades överbord, lättmatrosen Johansson som stod till rors dödades omedelbart av kringflygande splitter. Befälhavaren som befann sig på styrbordssidan av den undre bryggan träffades också av splitter och slogs omkull, tappade för några sekunder medvetandet på grund av den höga detonationen.

Fartyget kantrade över åt babord och slog runt. Hon sjönk på mindre tid än en minut. Inga livbåtar hann sjösättas och många av besättningen dödades antingen av explosionen eller följde henne i djupet. Enligt befälhavarens utsago såg han plötsligt allt vändas upp och ned varpå han strax efter låg i vattnet. Han såg då hela fartygets fördäck som ett snett tak över sig, därefter drogs han under vattenytan och kände att han träffades hårt av något föremål. Han var på väg att sugas ned med det sjunkande fartyget men lyckades ändå arbeta sig upp till ytan. Han upptäckte en trälucka och lyckades klamra sig fast vid den. Blodet strömmade från ett sår i huvudet och ner i ögonen så han hade svårt att se, dessutom hade han svåra smärtor i vänstra sidan samt även vänstra armen som han inte kunde röra. I det kalla vattnet och skadad som han var hade han stora svårigheter att hålla fast vid träluckan.

Nödrop hördes runt omkring honom. Två av de andra överlevande, andrestyrman Magnusson och lättmatrosen Jönsson som båda befann sig i vattnet fann efter ca femton-tjugo minuter fartygets skadade mindre motorbåt flytande i området. Fartygets telegrafist Nygren hade strax innan tagit sig upp i denna båt. Magnusson och Jönsson lyckades med Nygrens hjälp ta sig upp i båten. Visserligen var båten skadad och läckte men de lyckades med gemensamma ansträngningar paddla runt för att se om de kunde finna flera överlevande. De fann efter en stund den skadade kapten Melander och fick honom ombord på båten. Efter en stund upptäckte de även fartygets aktra livflotte som låg och flöt en bit längre bort. I den befann sig några av fartygets besättning. De förde över den skadade kapten Melander samt telegrafisten till flotten och begav sig sedan återigen i väg för att se om de kunde finna flera överlevande.

De fann efter en stund även fartygets förstestyrman samt stewarden vilka de återvände med. Förstestyrmannen var svårt skadad, bl.a. var ena benet brutet nedanför knät. Även stewarden var skadad. Nödropsen hade upphört och de som nu befann sig i flotte och båt uppgick till endast 13 man av en besättning på 26. Den andra flotten som fanns på fördäcket förstördes av explosionen.

En av de överlevande såg en stund efter torpederingen en u-båt som kom upp i ytläge. Den dök dock strax efteråt. Det har senare framkommit att den som var skyldig till sänkningen av *Liguria* var den tyska ubåten U-46 som fördes av ubåtssetet Kapitänleutnant Engelbert Endrass.

Kapitänleutnant Engelbert Endrass.

Första natten ombord på flotten och båten för de nödställda blev lång och svår. Alla var genomvåta och temperaturen var endast en eller två plusgrader. Dessutom överspolning, hagelbyar och en isande ostlig vind. Flotten var en träkonstruktion på 3×4 meter med en vattentät låda i mitten där nödproviant och nödraketer förvarades. Ombord på flotten fanns även några filtar och tröjor samt några oljerockar. Filtarna och tröjorna gjorde inte stor nytta genomvåta som de var, men oljerockarna gav lite skydd, de räckte dock inte till alla. Det fanns även några livdräkter (Mörner) och även de användes.

När morgonen grydde (30 mars) var alla genomfrusna och man försökte koka lite kaffe ombord på båten eftersom alla var i behov av något varmt i sig. Vattenförrådet var dock mycket knappt, det utgjordes endast av två 15-liters kaggar som hade funnits stuvade i flotten, så det gällde att hushålla med vattnet. Det visade sig senare att endast den ena kaggen var användbar, den andra kaggen var förorenad av saltvatten.

Befälhavaren, som var skadad i både huvud, arm och ben och måste ligga ned, flyttades över till båten där det var något bättre plats. Till en början var båt och flotte fastgjorda vid varandra men de var tvungna att göras loss eftersom de låg och högg mot varandra och det var risk att båda skulle bli förstörda. De drev dock inte så långt ifrån varandra utan de var då och då i sikte av varandra när de låg på toppen av någon dyning.

Dricksvattnet i både flotte och båt tog slut efter två dagar och alla de skeppsbrutna led av svår törst orsakad av att de flesta svält mängder med saltvatten när de låg i vattnet innan de

kom ombord på flotte och båt. Kylan var också svår varför flera fick svåra förfrysningsskador. Ombord på flotten avled efter tre dagar fartygets tredjemaskinist Holten. Han var inte synligt skadad men kan haft inre skador. Hans kropp sänktes i havet. Efter fyra dagar avled även fartygets förstestyрман Svedenborn, som var svårt skadad och även hans kropp sänktes i havet.

De överlevande räddas av s/s *Athenic*

Den 4 april på morgonen efter fem dagar (flotte och båt var då ur sikte av varandra) upptäcktes flotten av ett fartyg och de skeppsbrutna kunde bärgas. Fartyget var tvunget att sjösätta en livbåt för att kunna få de skeppsbrutna männen ombord. Alla var svårt medtagna, både av köld och törst, tungorna hade svullnat av törsten, vilket gjorde att de nästan inte kunde prata. De lyckades dock underrätta befälhavaren på ångaren om att det någonstans i grannskapet även skulle finnas en båt med flera överlevande.

På eftermiddagen samma dag fann man även båten och tog ombord de överlevande från den. Befälhavaren på *Liguria* var så pass skadad och medtagen att han fick surras i en båtsmansstol för att hivas ombord. De elva överlevande från *Liguria* placerades ut i olika hytter och blev väl omhändertagna, fick torra kläder, vatten (först i små mängder) samt mat.

s/s Athenic (Cockerline & Co. Ltd)

Fartyget som räddat dem var en engelsk ångare hemmahörande i Hull vid namn *Athenic* under befäl av Ernest William Agnes. Hon var byggd så sent som 1937. Detta fartyg var på resa från Portland (Maine) till London med last av 8 400 ton vete. Hon hade tidigare ingått i konvoj SC-26 men gick nu ensam då hon av någon anledning blivit på efterkälken.

Under natten till den 5 april avled ännu en av de skeppsbrutna från *Liguria*. Det var den norske andremaskinisten Nygard som avled på grund av att han under tiden i flotten druckit havsvatten. Tunga och svalg hade då svullnat upp så mycket att han inte fick luft.

Athenic torpederas

På eftermiddagen klockan 19:56 samma dag (5 april) inträffade en våldsam explosion. Även *Athenic* hade nu torpederats. Hon hade träffats av en torped på styrbords sida i höjd med lastlucka två. Där öppnades ett stort hål och vattnet rusade in. Hon flöt dock fortfarande och två livbåtar kunde sjösättas med samtliga i *Athenics* besättning (38 man) samt de tio överlevande från *Liguria*. Fartyget hann sända S.O.S. med position innan det övergavs.

Den tyska ubåten gick nu till ytan och klockan 20:35 avlossades ännu en torped mot fartyget som träffades på babords sida just akter om maskinrummet i höjd med lucka fyra. Sjutton minuter senare slog fartyget runt och sjönk. Ubåten avvek nu från platsen eftersom de uppfattat att *Athenic* sänt SOS och det var att förvänta att engelska örlogsfartyg nu var på väg mot platsen.

Fregatten HMS *Arbutus* (K86) kommer till undsättning

De skeppsbrutna var nu ensamma på ett öde hav i två livbåtar med sammanlagt 48 man ombord. Nordostlig kraftig kall vind som tilltog under natten samt hagelbyar gjorde inte situationen direkt behaglig, speciellt inte för tre av de skeppsbrutna från *Liguria* som både hade svåra skador samt förfrusna fötter.

Vid middagstid följande dag (6 april) togs den första livbåten ombord av fregatten HMS *Arbutus* (K 86), fyra timmar senare fann de även den andra livbåten. Hela *Athenics* besättning på 38 man, samt de tio överlevande från *Liguria* bärgades. Det kan nämnas att ubåten U-76 som sänkte *Athenic* själv blev sänkt samma dag av denna fregatt samt jagaren HMS *Wolverine*. Delar av ubåtens besättning, bl.a. dess befälhavare Friedrich von Hippel befann sig ombord på fregatten som fångar.

Fregatten HMS *Arbutus* (K86)

Tisdagen den 8 april 1941 angjorde fregatten Liverpool där ambulanser väntade på kajen. De skadade besättningsmännen fördes till sjukhuset Broadgreen Hospital. Av de skadade kunde några lämna sjukhuset redan efter några dagar och inkvarterades på annat håll. Ytterligare sex man kunde lämna sjukhuset efter några veckor medan de svårast skadade (befälhavaren, telegrafisten, stewarden) var kvar betydligt längre tid.

Sjöförklaring hölls sedan på svenska konsulatet i Liverpool den 15 juli 1941 under ledning av den svenske vicekonsuln samt som sakkunniga sjökaptenerna Botvid Ryberg och Otto Enholm. Närvarande från *Ligurias* besättning var befälhavaren Gustaf Adolf Melander, andrestyrman Olof Gustaf Magnusson samt telegrafisten Karl Simon Nygren. Stewarden Porka var även han kvar i Liverpool men var i för dålig kondition för att delta i sjöförklaringen och låg fortfarande kvar på sjukhuset. Resterande av de överlevande hade redan lämnat Liverpool och var ombord på andra fartyg.

Besättningslista s/s *Liguria*

Befälhavare Gustav Adolf Melander. Svensk.

† Överstyrman Emanuel Svedenborg. Svensk. Omkommen ombord i livbåten.

2:e Stm Olaf Gustaf Magnusson. Svensk.

Telegrafist Karl Simon Nygren. Svensk.

† Övermaskinist Per August Tundal. Svensk. Omkommen ombord *Liguria*.

† 2:e Mask Fred Inge Nygård. Norrman. Omkommen ombord *Liguria*.

† 3:e Maskinist Hans Bechtolsheim Holten. Danskamerikan. Omkom ombord *Athenic*.

Steward Bror Otto Porko. Finländare.

† Kock Ragnar Folke Åman. Svensk. Omkommen ombord *Liguria*.

† Salongsuppassare Jose Cerezo. Spanjor. Omkommen ombord *Liguria*.

† Mässuppassare Robert Barry. Irländare.

† Båtsman Bernhard Hilmer Andersson. Svensk. Omkommen ombord *Liguria*.

† Timmerman Sulho Einar Sydén. Finländare. Omkommen ombord *Liguria*.

† Matros Gunnar Maximus Kullberg. Svensk. Omkommen ombord *Liguria*.

† Matros Ronald Francis MacDonald. Kanadensare. Omkommen ombord *Liguria*.

Lättmatros Albin Verner Jönsson. Svensk.

† Lättmatros Arne Evald Johansson. Svensk. Omkommen ombord *Liguria*.

† Lättmatros Albert Ernst Dawson. Engelsman. Omkommen ombord *Liguria*.

† Donkeyman Sven Ivar Mokvist. Svensk. Omkommen ombord *Liguria*.

Eldare Elmar Jurgensen. Estländare.

Eldare Alexander Kearsy. Kanadensare.

Eldare William Lowe. Kanadensare.

Smörjare William Bell. Engelsman.

† Lämpare Lester Brehaut McPherson. Kanadensare.

Lämpare George William Reuter. Kanadensare.

† Lämpare John Neilus. Engelsman.